

УДК 342.721 + 342.727 + 341.645.5

doi.org/10.30970/jcl.3.2021.2



### Ольга Совгиря

доктор юридичних наук, професор, народний депутат України XI скликання, заступник Голови Комітету ВРУ з питань правової політики, постійний представник ВРК в Конституційному Суді України, Київ, Україна  
*olga\_sovgira@ukr.net*



### Юлія Ремінська

PhD in Law, помічник-консультант народного депутата України, Верховна Рада України, Київ, Україна  
*go-line@ukr.net*

## ПРАВО НА ЗАБУТТЯ: МІРКУВАННЯ З ТОЧКИ ЗОРУ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ «МАТЕРІЇ»

## THE RIGHT TO BE FORGOTTEN: REMARKS ABOUT ITS CONSTITUTIONAL «CANVAS»

### Olha Sovhyria | Yuliia Reminska

Doctor of Law (Dr. habil.), Professor, People's Deputy of Ukraine of ninth convocation, Deputy Chairman of the Verkhovna Rada of Ukraine Committee on Legal Policy, Permanent Representative of the Verkhovna Rada of Ukraine in the Constitutional Court of Ukraine, Kyiv, Ukraine /  
Ph.D. in Law, Advising Assistant of People's Deputy of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv, Ukraine

**Abstract** | As of today, in the Internet age, the world is deeply engrossed in digital technologies. With the development of search engines, online media, social networks, and the accumulation of a huge layer of personal data, the individuals' right to protect their privacy is increasingly becoming the subject of not only public discussions but also academic research. One of the principal mechanisms for protecting the right to private life has become the so-called «right to be forgotten», around which there has been much debate in different countries in recent years. Consequently, the purpose of the presented Article is to show the reader to what extent the national authorities adhere to the generally recognized maxim regarding the existence of state's positive obligations in the field of guaranteeing the right to be let alone as one of the elements of the right to privacy.

Along with classical legal methods, this study is also based on such methods as comparative legal and the method of contextual search of court decisions. In Section 2 the authors address the issue regarding the

constitutional nature of the right to be forgotten. Essentially, it is argued that it should be conceptualized as the result of a balance between two fundamental rights – the right to private life and the freedom of expression. In Section 3 the central focus is placed on the ECtHR case law. Particularly, the authors have made systematization of the Court's approaches to the scope of the right to de-list. Against this backdrop, the main constitutional features of the above-mentioned right are singled out.

As a final remark, the following conclusion was made: the right to be forgotten (including the right to protect personal data) is substantially derived from the universally recognized right to privacy and its ultimate motivation lies in the same core values. In turn, this allowed the authors to mark out some methodological options necessary for the identification of the scope of the right to be let alone.

**Keywords:** constitutional rights, the right to be forgotten, personal data, electronic databases, freedom of expression, right to privacy, European Court of Human Rights.

**Анотація** | На сьогодні, в епоху Інтернету, світ повністю поглинений різноманітними цифровими технологіями. Із розвитком пошукових систем, Інтернет-ЗМІ, соціальних мереж та накопиченням значної кількості персональних даних, право людей захищати свою приватність все більше стає предметом не лише публічних обговорень, але й академічних досліджень. Одним із головних механізмів захисту права на особисте життя стало так зване «право бути забутим», навколо якого останнім часом точиться багато дискусій. Тому метою цієї статті є продемонструвати читачеві, наскільки національні органи влади повинні дотримуватися загальноновизнаної максими щодо існування позитивних зобов'язань держави у сфері гарантування права бути забутим як одного з елементів права на приватність.

Поряд із класичними юридичними методами, поточне дослідження також ґрунтується на таких методах як порівняльно-правовий та метод контекстуального пошуку судових рішень. У Розділі 2 автори розглядають питання щодо конституційно-правової сутності права на забуття. Стверджується, що воно повинно бути концептуалізовано по суті як результат збалансування двох основних прав: права на повагу до приватного життя та свободи вираження поглядів. У Розділі 3 основна увага приділяється практиці ЄСПЛ. Зокрема, проводиться систематизація підходів Суду до визначення обсягу досліджуваного права. Ураховуючи вищевказане, авторами виділені та запропоновані основні ознаки права на забуття як конституційно гарантованого права людини керувати (або принаймні мати можливість здійснювати вплив) доступом до своїх персональних даних.

У якості заключних зауважень було зроблено наступний висновок: право бути забутим (включаючи право на захист персональних даних) походить від загальноновизнаного права на приватність, і його остаточна мотивація полягає саме в тих основних цінностях. Це дозволило виділити деякі методологічні варіанти, необхідні для визначення обсягу права бути забутим, зокрема у процесі здійснення конституційного контролю.

**Ключові слова:** конституційні права, право на забуття, персональна інформація, електронні бази даних, свобода вираження поглядів, право на конфіденційність, Європейський суд з прав людини.

## 1. Вступні ремарки

Сьогодні, в епоху стрімкого розвитку міжнародної комп'ютерної мережі, світ глибоко поглинений цифровими технологіями. Зі зростанням кількості пошукових систем, Інтернет-ЗМІ, соціальних мереж та накопиченням величезного масиву персональних даних, право людей захищати свою приватність все частіше стає предметом не лише публічних експертних обговорень, але й спеціалізованих академічних досліджень.

Одним із основних і водночас комплексних за своєю суттю механізмів захисту права на повагу приватного життя постало так зване «право на забуття» (англ. «*the right to be forgotten*», «*the*

*right to erasure*» або «*the right to be alone*»), навколо якого в останні роки точиться низка дискусій<sup>1</sup>. Комплексність концепції права на забуття пояснюється насамперед тим, що вона вивчається і розвивається на перетині двох галузей права – конституційного та міжнародного (насамперед європейського права щодо захисту персональних даних). Як предмет конституційно-правового регулювання, право бути забутим розглядається у своєрідному «нормативному каскаді» постійної взаємодії національних та наднаціональних (регіональних) правових систем<sup>2</sup>, і обов'язково зачіпає питання розуміння таких засадничих категорій як: гідність, свобода та недоторканність приватного життя. Тому цілком природно, що поряд зі зростанням кількості Інтернет-платформ та електронних архівів різного спрямування (передусім електронних масмедіа та заархівованих випусків газет тощо), перед національним законодавцем (а отже, і перед вітчизняним науковцем) постають такі запитання: 1) якою мірою право на видалення особистої інформації з публічних електронних архівів та інших вільно доступних баз даних повинно бути передбачене на рівні закону (тобто, який рівень законодавчої деталізації буде достатнім для реалізації права на забуття), 2) і чи підлягає таке право судовому захисту (зокрема в рамках конституційного провадження). **Постановка проблеми** у такому вигляді стане нашим «науковознавчим лейтмотивом» у цій науковій статті.

**Актуальність теми**, обраної для дослідження, можна пояснити тією полемікою, що дотепер триває у правничому середовищі, зокрема в частині того, наскільки (ефективно) окрема особа може контролювати інформацію про неї (яка знаходиться у відкритому/відносно відкритому доступі) або чи підпадає взагалі така інформація розкриттю з огляду на таку обставину як наявність суспільної деобхідності. Однак слід все-таки зауважити, що відправною точкою для таких обговорень є теза про необхідність досягнення балансу між суспільними інтересами та правом на захист персональних даних. Крім того, наукова новизна результатів пропонованої до уваги теми актуалізується і тим, що вітчизняні доктринальні розробки та пошуки обсягу права на забуття тепер здійснюються виключно в рамках цивільно-правового напрямку в юриспруденції. З урахуванням такої дослідницької прогалини, в цьому дослідженні основна увага буде приділена саме конституційно-правовим аспектам реалізації та захисту права бути забутим.

Отже, **метою пропонованої роботи** є аналіз існуючої правової доктрини та сучасної судової практики у сфері захисту права на забуття. У процесі дослідження **головним завданням** авторів є продемонструвати читачеві, наскільки національна влада дотримується (повинна дотримуватися) загальноновизнаної сентенції щодо існування позитивних зобов'язань держави в частині гарантування права бути забутим як одного з елементів права на приватне життя. У пошуках балансу між універсальними правами не менш важливо використовувати ті принципи, що були розроблені (і продовжують розроблятися) міжнародною юриспруденцією. Суть таких принципів полягає у визнанні істотної ролі ЗМІ у функціонуванні будь-якого демократичного суспільства, особливо якщо вони висвітлюють суспільно чутливі (а подекуди власне і резонансні) події та процеси. У цьому випадку також важливо враховувати, що право ЗМІ поширювати інформацію напряму корелюється із правом широкої громадськості отримувати таку інформацію, обговорювати її та відповідно висловлювати власну думку за результатами сприйняття такої інформації. З огляду на цю гіпотезу, у статті здійснено спробу систематизувати доктринальні та практичні підходи, в рамках яких можна реконструювати варіанти розуміння права на забуття.

Невід'ємним **методологічним аспектом** вирішення проблеми дієвості захисту названого права є дослідження особливостей віднайдення справедливого балансу між двома основними загальнолюдськими цінностями. З одного боку, це право особи на повагу до її особистого життя, а з

<sup>1</sup> Наприклад, D'Antonio V., Pollicino O. The Right to Be Forgotten in Italy. *Franz Werro: The right to be Forgotten: A comparative study of the Emergent right's evolution and application in Europe, the Americas and Asia*, vol 40. Springer, Cham, 2020. P. 163-175. DOI: [https://doi.org/10.1007/978-3-030-33512-0\\_8](https://doi.org/10.1007/978-3-030-33512-0_8) та Sartor G. The Right to be Forgotten: Dynamics of Privacy and Publicity. *Luciano Floridi: Protection of Information and the Right to Privacy – A New Equilibrium?*. Law, Governance and Technology Series, vol 17. Springer, Cham, 2014. P. 1-15 DOI: [https://doi.org/10.1007/978-3-319-05720-0\\_1](https://doi.org/10.1007/978-3-319-05720-0_1)

<sup>2</sup> Zanfir G. Tracing the Right to Be Forgotten in the Short History of Data Protection Law: «The New Clothes» of an Old Right. *S. Gutwirth, R. Leenes, P. de Hert: Reforming European Data Protection Law*. Law, Governance and Technology Series, vol 20. Springer, Dordrecht, 2015. P. 227-249. DOI: [https://doi.org/10.1007/978-94-017-9385-8\\_9](https://doi.org/10.1007/978-94-017-9385-8_9)

іншого – свобода вираження поглядів та свобода розповсюдження інформації для громадськості. Інший не менш важливий метод, що був використаний у поточній статті, – це метод контекстного пошуку. Він був використаний у процесі аналізу судових рішень з метою віднайдення відповідних підходів до розуміння обсягу права на забуття.

Хоча наукова історія концептуалізації досліджуваного права досить молода, з практичної точки зору його зміст зазнав значних трансформацій протягом останніх десяти-п'ятнадцяти років. Так, з огляду на сучасний етап у розвитку електронних комунікацій, право на забуття може включати право на доступ, управління та видалення особистої інформації, яка знаходиться на різних мультимедійних платформах. Особливості доступу та контролю над персональними даними також можуть залежати і від різних об'єктивних факторів, включаючи роль та повноваження обробників таких даних, характеристики технологічних пристроїв, конкуруючі особисті інтереси та інтереси держави. Свого часу різні аспекти права бути забутим були розглянуті в спеціальних дослідженнях таких західних правознавців, як J. Ausloos, G. Brock, H. Burkert, K. Byrum, I. N. Cofone, R. Fellner, L. Floridi, P. Hettich, M. L. Jones, P. Lambert, V. Mayer-Schönberger, M. Stock, F. Thouvenin, M. Tzanou, K. van Honacker, F. Werro та інших.

## 2. Право на забуття: аналіз сучасних підходів

Із точки зору європейської конституційної традиції, право на забуття має досить багатогранний характер. Але при цьому у всіх своїх онтологічних формах воно базується на універсальній ідеї людської гідності. По суті, право на видалення своєї особистої інформації із мережі Інтернет виступає у ролі окремого підвиду права на приватне життя. Водночас офіційне визнання цього права на законодавчому рівні неодмінно зумовлює появу низки конституційно-правових протиріч, конфліктів та колізій із такими конвенційними правами, як право на вільне висловлення своєї думки та інформації, право володіти власністю або право займатися комерційною діяльністю (наприклад, у контексті видавничої справи або функціонування інформаційних Інтернет-платформ). Таким чином, межі здійснення досліджуваного права постають результатом балансування пріоритетності реалізації кількох фундаментальних прав. З цього випливає, що право на забуття не може бути абсолютним. Отже, його нормативне визнання залежить від передбачуваної легітимності його обмежень на інші конституційні права.

Застосовуючи системно-орієнтований підхід до аналізу законодавства Європи, F. Werro зазначає, що загалом регіональна модель побудови конструкції права на забуття передбачає вирішення питань, що стосуються збалансування свободи вираження поглядів із загальним правом на приватність і конфіденційністю інформації, що безпосередньо стосується особи. Дійсно, захищена конституцією недоторканність приватного життя також визначає межі самої приватності чи свободи слова (так званий горизонтальний ефект конституційних прав). Основний закон не лише зобов'язує державу утримуватися від посягань на права людей, його приписи також накладають на державу обов'язки не допускати незаконного втручання у права її громадян. Вказане позитивне зобов'язання передбачає належне забезпечення громадян відповідним захистом, а, отже, здатне формувати корпус відповідного деліктного права, і, поряд із цим, масив законодавства у сфері захисту персональних прав. Таке позитивне зобов'язання закономірно виводиться із розуміння конституції не тільки як інструменту захисту від дій держави, але і як механізму, що гарантує учасникам суспільних відносин право на захист від інших осіб<sup>3</sup>.

G. Brock, робота якого повністю присвячена проблемним аспектам реалізації досліджуваного права, наголошує на актуальності питання щодо того, чи повинен закон містити вимоги, за яких детальна персональна інформація може знаходитися і, як наслідок, розповсюджуватися електронними пошуковими системами (або навпаки – за яких умов особиста інформація повинна видалитися повністю). У своїй книзі «Право бути забутим: конфіденційність та засоби масової інформації в епоху цифрових технологій» автор приєднується до більшості вчених-конституціоналістів

<sup>3</sup> Werro F. The Right to Be Forgotten: The General Report – Congress of the International Society of Comparative Law, Fukuoka, July 2018. *Franz Werro: The right to be forgotten: A comparative study of the emergent right's evolution and application in Europe, the Americas and Asia*, vol 40. Springer, Cham, 2020. P. 1-35. DOI: [https://doi.org/10.1007/978-3-030-33512-0\\_1](https://doi.org/10.1007/978-3-030-33512-0_1) – С. 26-28.

у тому, що право на забуття, власне, знаходиться на новій, доволі мінливій і суперечливій межі між урівноваженням свободи слова та правом на приватність. Така межа вибудовується навколо пошуку балансу між правом на приватність та правом ЗМІ на розповсюдження інформації. Тому органи, уповноважені вирішувати питання балансу цих прав, повинні брати до уваги специфіку журналістської діяльності, її цілі та основні завдання. Срімкий розвиток цифрових технологій при цьому не змінив саму мету журналістики, він змінив тільки зовнішні форми комунікації. При вирішенні справ, де предметом судового контролю виступає право на забуття, судді повинні формулювати свої правові позиції відштовхуючись від справжньої сутті журналістики, а саме: її систематичності, націленості на встановлення правди про те, що має значення для суспільства в режимі реального часу. Визначення того, чи було порушено право особи на приватність в аспекті висвітлення її окремих особистих даних у мережі Інтернет, обов'язково повинно мати своїм компонентом врахування наступних основних завдань сучасної журналістики: перевірка і аналіз існуючих фактів у справі, формування змісту за результатами аналізу таких фактів, спостереження та спрямування чутливої інформації суспільству, а також розслідування протиправності чи несправедливості<sup>4</sup>.

У роботах, зосереджених на порівняльному аналізі реалізації конституційних прав у європейських країнах справедливо відзначено, що наукове формулювання «право на забуття» у його сучасному вигляді було запропоновано В. Майєром-Шенбергером у його дослідженні «Видалити: ефективність забуття в епоху цифрових технологій». Науковцем стверджувалося, що одна з основних проблем електронної обробки та зберігання даних полягає у тому, що подібним процесам не властиво «забувати», адже така характеристика притаманна виключно людині як живій істоті, яка, з-поміж іншого, наділена також і низкою важливих соціальних функцій. До появи великомасштабних інформаційних технологій, що забезпечують швидкий та легкий доступ до загальнодоступної інформації, достовірність інформації про інших осіб із часом зменшується. Отже, право, яке часто виокремлюється як центральне для будь-якого демократичного суспільства, – це право на недоторканність приватного життя. У той же час таке право нерозривно пов'язане із низкою цінностей, таких як особиста автономія, гідність та індивідуальність. Тому порушення права на недоторканність приватного життя своїм закономірним наслідком має порушення багатьох інших особистих прав, що посилюється також й інтенсивним зростанням соціальної взаємодії у мережі Інтернет<sup>5</sup>.

Аналіз європейської нормативної бази чітко демонструє, що норми спеціального законодавства про захист персональних даних можуть передбачати видалення посилань на веб-сайти із суперечливою/недостовірною/неповною інформацією, створеною у результаті пошуку за ключовим словом. Водночас необхідно враховувати, що результат такого контекстного пошуку обов'язково міститиме ім'я та/або прізвище певної особи. Як наслідок, у більшості випадків особі, зацікавленій у видаленні своїх персональних даних з відкритого доступу, вдається лише домогтися видалення з контекстного пошуку відповідних ключових слів, але не самих веб-сайтів із відповідною інформацією. Тому подібні дані можна знайти в Інтернеті іншими способами, наприклад, за допомогою переходу за прямими посиланнями. При цьому доволі часто законодавчі положення не стосуються особливостей внутрішнього пошуку в соціальних мережах, а виступають своєрідною боротьбою з гіперпосиланнями, а не зі змістом самих веб-сайтів.

Яскравою ілюстрацією цього є випадок громадян ФРН В. Верле та М. Лаубера. У 2009 році адвокати намагалися вилучити їхні імена з англійської версії Вікіпедії. Верле разом із Лаубером були засуджені в 1993 році за вбивство відомого німецького актора Вальтера Седлмайра. Хід судового розгляду отримав широке висвітлення у ЗМІ. Адвокати Верле посилалися на прецеденти німецького законодавства про конфіденційність, які дозволяють видалити ім'я злочинця після вбуття останнім покарання. Вікіпедія та батьківський фонд Вікімедія відхилили запит і успішно за-

<sup>4</sup> Brock G. The right to be forgotten: Privacy and the media in the digital age. I.B. Tauris, 2016. 160 p. – С. 14-15.

<sup>5</sup> Cofone I. N. The right to be forgotten a Canadian and comparative perspective. Routledge, Taylor & Francis Group, 2020. 130 p. – С. 5-8, 10-13.

хистили це рішення в судах США. У німецькомовній версії Вікіпедії, Wikipedia.de, була видалена інформація і про Верле, і про Лаубера. Редактори Вікіпедії у Німеччині добровільно зробили редагування німецькомовного сайту. Проте пошук на цьому ж сайті за Вальтером Седлмайром все ще містить імена його вбивць. Водночас англomовні версії статей залишилися без змін, тобто містили усю інформацію щодо засуджених та власне самого німецького актора. Фонд Вікімедіа заявив, що право прийняти таке рішення (не видаляти імена вбивць Седлмайра з англomовної версії статті) належить відповідній «мовній спільноті» Вікіпедії.

Верховний суд ФРН, розглядаючи скаргу на видалення відповідного вмісту з мережі Інтернет (цікаво зазначити, що позов заявників не стосувався подальших можливих публікацій на подібну тему в майбутньому), розглянув та проаналізував аргументи, викладені у рішеннях судів нижчої інстанції. Зокрема, Суд зазначив, що справедливо було б підтримати аргументи заявників про те, що висвітлення особистої інформації про них, яку можна знайти у відкритому доступі в Інтернеті, є втручанням у загальні особисті права заявників. Правова позиція Суду у цій частині базувалася на наступному твердженні: повідомлення про кримінальне правопорушення шляхом позначення імені злочинця неминуче впливає на його/її право захищати себе безпосередньо і своє особисте життя, оскільки це робить відповідний злочин публічно відомим і з самого початку негативно ідентифікує особу злочинця в очах того, хто ознайомлюється із відповідною інформацією. Вищезазначене так само застосовується не тільки тоді, коли ЗМІ активно передають інформацію, як це відбувається зі звичайними повідомленнями у щоденній пресі, на радіо чи телебаченні, але й тоді, коли інформаційне повідомлення, що ідентифікує злочинця, доступне лише в мережі Інтернет. Таким чином, презюмувалося, що подібні інформаційні повідомлення є доступними будь-якому зацікавленому користувачеві Інтернету без будь-яких обмежень. Відтак Верховний суд підтримав позицію та підкреслив необхідність розглянути реалізацію права на забуття шляхом збалансування права особи на захист свого особистого життя з правом на свободу вираження поглядів та свободу ЗМІ, оскільки обидва права гарантовані на рівні національної конституції та на рівні Європейської конвенції з прав людини (далі – ЄКПЛ, Конвенція).

У цій справі Суд зазначив, що судами нижчої інстанції було зроблено помилкове припущення в частині того, що особисті права заявників були обмежені незаконно. Констатовано, що у попередніх правових позиціях недостатньо враховано конкретні обставини спору та не зважено роль суспільного інтересу в інформації, а також не взято до уваги виправданість у реалізації права на свободу вираження поглядів. Отож, вирішуючи цю справу, Верховний суд розглянув саме необхідність збалансувати суспільний інтерес до інформації, право на свободу вираження поглядів та право на видалення персональних даних.

Шукаючи рівновагу в реалізації вищезазначених прав, Суд визнав необхідним керуватись принципом законодавчого закріплення привілеїв ЗМІ, що є результатом свободи мовлення. Без збору, обробки та використання персональних даних, навіть без згоди зацікавленої особи, журналістська робота була б неможливою. У підсумку, преса та радіо не могли б виконати своїх завдань, як це визнано та гарантовано частиною першою статті 5 Основного Закону, а також частиною першою статті 10 ЄКПЛ. Система привілеїв, закріплена за ЗМІ, охоплює лише ті види діяльності, які служать для виконання завдань функціонально зрозумілої преси або суспільного мовлення. Тому дослідження, редагування, публікація, документування та архівування персональних даних для журналістських цілей повинні бути повністю захищені. Обробка таких даних виключно для власних цілей передбачається, якщо дані використовуються для власних публікацій відповідної прес-служби чи телерадіокомпанії. Розміщення суперечливого інформаційного повідомлення в Інтернеті та його постійна доступність є частиною процесу публікації, який захищений Конституцією та Конвенцією. Той факт, що з моменту публікації звіту на веб-сайті Інтернету минуло понад дев'ять років, не може змінити цього<sup>6</sup>.

<sup>6</sup> Case VI ZR 227/08 (on retention of old articles in the online archive), Der Bundesgerichtshof (German Federal Court of Justice December 15, 2009). URL: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&Datum=2009-12-15&nr=50648&pos=6&anz=16>

З цього погляду, основне право на отримання гарантій конфіденційності та недоторканності приватного життя слід розглядати насамперед у світлі загального права на індивідуальність. Крім нових можливостей для особистого розвитку, поширення мережевих інформаційних систем також призводить до появи нових небезпек для людини. Такі небезпеки виникають через те, що складні системи інформаційних технологій відкривають широкий спектр можливостей для використання (а саме створення, обробки та зберігання) різних даних, у тому числі особистих. Необхідність захисту користувача системи інформаційних технологій не обмежується даними, призначеними для його/її конфіденційності. Така атрибуція часто залежить від контексту, в якому дані з'явилися, і контексту, в якому вони вводяться шляхом зв'язування з іншими даними. У багатьох випадках самі по собі дані не розкривають, яке значення вони мають для зацікавленої особи і яким значенням вони можуть наділятися при включенні їх в інші контексти.

Крім того, необхідно підкреслити важливу роль цифрових архівів та різних баз даних для колективної пам'яті, оскільки вони допомагають документувати непередбачувано великий масив інформації: новітню історію, зберігаючи при цьому друковані матеріали та інформацію, яка раніше була наявна лише у паперовій формі. Отож, запровадження для ЗМІ постійного зобов'язання перевіряти свої цифрові архіви, щоб анонімізувати усі інформаційні повідомлення, що містяться на електронних носіях, може вважатися надмірним та таким, що значно обтяжує оператора мережевих систем. Крім того, слід мати на увазі, що покладення такого зобов'язання на ЗМІ вимагатиме значних зусиль з точки зору людських та технічних ресурсів (для управління такими архівами та базами даних).

### **3. Право на забуття у доктрині ЄСПЛ: формування загального бачення**

Початковим моментом у формуванні практики Страсбурзького суду щодо захисту права на забуття є, безсумнівно, підходи, напрацьовані з метою віднайдення та підтримки справедливого балансу між правом вільно, без будь-яких невинуватених обмежень, висловлювати свою думку і правом на приватність. Іншими словами, правові позиції, що викладені у рішеннях подібної категорії справ, обов'язково включають застосування принципу пропорційності в обмеженні приватних і публічних інтересів.

Однією із концептуально «багатих» справ є справа *von Hannover v. Germany*. Справа стосувалася опублікування у 1993 та 1997 роках у німецьких журналах двох серій фотографій, що зображували сцени з особистого життя принцеси Кароліни фон Ганновер. У зв'язку із появою цих фотографій у ЗМІ, у німецьких судах відбулися три судові процеси. Верховний суд у 1995 році та Федеральний конституційний суд у 1999 році ухвалили рішення, у яких відмовили у задоволенні позовних вимог заявниці. За наслідками розгляду справи у ЄСПЛ останній постановив, що рішення національних судів порушують статтю 8 Конвенції. У цій справі Суд сформулював низку дуже важливих тез щодо концептуалізації права на забуття. Серед них:

- стаття 8 ЄКПЛ по суті захищає особу від свавільного втручання в її особисте життя з боку державних органів; на додаток до цього основного негативного зобов'язання, держава може мати і певні позитивні зобов'язання, необхідні для ефективного забезпечення поваги до приватного або сімейного життя; такі зобов'язання можуть включати застосування комплексу заходів, спрямованих на забезпечення поваги до приватного життя, навіть у сфері відносин між окремими особами;
- хоча ЗМІ і відіграє важливу роль у демократичному суспільстві, вони не повинні перевищувати певних меж, зокрема, щодо репутації та прав окремих людей; таким чином, преса зобов'язана передавати інформацію та ідеї з усіх питань, що цікавлять суспільство, але виключно такими способами, які не суперечать її обов'язкам та відповідальності;
- приймаючи рішення про баланс між правами, гарантованими статтями 8 і 10 Конвенції, необхідно встановити основні відмінності між двома типами інформаційних повідомлень; обидва вони ґрунтуються на фактах, навіть суперечливих; але, з одного боку, є повідомлення, які можуть стати необхідним поштовхом для обговорення у демократичному суспі-

льстві (наприклад, коли йдеться про політиків, які виконують свої офіційні функції); з іншого боку, існують й інформаційні повідомлення, які можуть висвітлювати деталі приватного життя людини, яка подібних публічних функцій не виконує; подібна диференціація у видах інформаційних повідомлень допомагає визначити, чи сприяли фотографії (або інші візуальні матеріали), що розглядаються у світлі опублікованих статей, дискусії, що становить суспільний інтерес; при цьому, національним судам надано свободу розсуду в процесі врівноваження конкуруючих інтересів<sup>7</sup>.

Рамки, сформовані Судом для пошуку балансу між правом на приватність та свободою преси у справі *von Hannover v. Germany*, заклали необхідну методологічну основу для низки справ, які так чи інакше пов'язані із правом на забуття.

Наприклад, у 2007 році Суд вжив додаткових заходів для захисту права особи бути забутою у справі *Österreichischer Rundfunk v. Austria*.

Справа стосувалася трансляції компанією-заявником прес-конференції федерального міністра юстиції, на якій останній висловив критичні зауваження щодо реформи процедури попереднього розслідування. Під час цієї прес-конференції міністр висвітлив недоліки такої реформи та зазначив, що слідство неодноразово допускало грубі помилки процедурного характеру. У якості прикладу міністр згадав ім'я Б. Останній був виправданий за звинуваченням в участі у серії вбивств із використанням вибухових матеріалів, але визнаний винним у злочинах відповідно до австрійського закону про заборону націонал-соціалізму.

Відповідно до чинного національного законодавства Б. звернувся до суду з вимогою заборонити компанії-заявнику публікувати свої фотографії без його згоди, зокрема фотографії, що зображують Б. у якості обвинуваченого в залі суду. Серед додаткових аргументів, наведених Б. у скарзі, було те, що під час трансляції конференції компанія-заявник не зробила кількох важливих уточнень у тексті, що супроводжував таку трансляцію. По-перше, не вказувалося, що зв'язок Б. із серією терористичних актів не був встановлений і що його було остаточно виправдано. По-друге, під час трансляції були відсутні будь-які уточнення щодо того, що Б. не пов'язаний з неонацизмом і що він був визнаний винним лише у злочинах, передбачених австрійським законом про заборону націонал-соціалізму.

Національні суди відхилили позов Б., мотивуючи це тим, що публікація його фотографії задовольнила потребу суспільства в отриманні важливої інформації (щодо результатів реформи кримінально-процесуального законодавства) та не зашкодила просуванню по службі Б., оскільки на той момент він вже знайшов роботу. Демонстрація фотографії із зображенням Б., зробленої під час судового процесу, мала на меті проілюструвати, що Б. став жертвою помилок реформи. Також одним із аргументів став той факт, що в процесі трансляції відповідної прес-конференції ім'я Б. навіть не згадувалося.

Але Верховний Суд, задовольнивши подальшу апеляцію Б., скасував попередні рішення судів та задовольнив його вимоги. Було встановлено, що демонстрація фотографії Б. під час трансляції прес-конференції повинна розцінюватися як явне втручання в його інтереси, оскільки така демонстрація нагадувала громадськості про появу Б. у суді через значний проміжок часу (через три роки). Більше того, Суд визнав, що така інформація не є необхідною і що публікація фотографії не додала жодної нової та важливої для суспільства інформації у частині реформування кримінально-процесуального законодавства. Суд зобов'язав компанію-заявника утриматися від публікації чи розповсюдження фотографії Б. без його згоди. Зокрема, вказана заборона передбачала встановлення обмежень на демонстрацію фотографій, на яких Б. був зображений як обвинувачений у залі суду. Крім того, у разі надання згоди Б. на використання фотографій із його зображенням, таке використання повинно було супроводжуватися деякими додатковими роз'ясненнями: що Б. не пов'язаний із терористичними актами, а у справі проти заборони націонал-соціалізму він був звільнений умовно-достроково, тобто відбув призначене судом покарання.

<sup>7</sup> Von Hannover v. Germany, 59320/00 (ECtHR, 2004).



Проаналізувавши всі матеріали справи, ЄСПЛ наголосив, що преса відіграє важливу роль у будь-якому демократичному суспільстві. Однак виконання цієї ролі все ж не повинно виходити за певні межі, зокрема ті, що стосуються репутації та прав інших. Обов'язок ЗМІ полягає в об'єктивному відтворенні і передачі інформації та ідеї з усіх питань, що мають суспільне значення, відповідно до своїх функцій. Що стосується обмежень права на свободу вираження поглядів, Суд нагадав, що поняття необхідності передбачає задоволення «нагальної суспільної потреби» у висвітленні певного питання. Стосовно цього договірні держави мають свободу розсуду, але водночас така свобода розсуду надалі може стати об'єктом оцінки та контролю зі сторони європейського співтовариства.

На основі аналізу фактів у справі Суд зробив наступні висновки. Заборона публікації фотографії Б. у контексті, описаному у рішенні Верховного Суду, повинна розцінюватися як втручання у право компанії-заявника, передбачене статтею 10 Конвенції, оскільки така заборона стосувалася форми, у якій були передані ідеї та інформація. Однак було зауважено, що Верховний Суд наклав заборону на публікацію не абсолютну, а умовну. Так, встановлювалися чітко визначені умови, що були покликани забезпечити інформування громадськості про всі істотні факти справи, а не лише про деякі з них. Втручання у реалізацію прав компанії-заявника передбачалося законом і переслідувало законну мету захисту репутації або прав інших осіб. ЄСПЛ також погодився, що контекст цієї справи вимагає врахування елемента часу (тобто, власне, часового проміжку між судовим процесом і проведенням прес-конференції з питань реформи кримінально-процесуального законодавства). З огляду на це, інтереси Б., в частині заборони демонстрації його фотографії, є явно законними, оскільки громадськості не обов'язково нагадувати про Б. у суді через три роки після його засудження та умовно-дострокового звільнення. Поширення фотографії Б. не представляло інтересу, оскільки її публікація не висвітлювала жодних нових деталей для суспільства. А, отже, трансляція конференції за участю міністра, здійснювана компанією-заявником, завдала значної шкоди законним інтересам Б.<sup>8</sup>

Однією із найбільш значущих і останніх справ Страсбурзького суду, де розглядалися межі реалізації права особи бути забутою, була справа *Hurbain v. Belgium*. З огляду на мету поточного дослідження, ця справа є свого роду зразковою, оскільки бельгійське законодавство прямо визнає право на забуття у якості невід'ємної частини права на повагу до приватного життя.

Відповідно до фактів справи, видавець газети не анонімував, як це передбачено чинним законодавством Бельгії, особу водія, дії якого свого часу призвели до смертельної аварії. Справа стосувалася електронної архівації статті, що була опублікована у паперовому варіанті двадцять років тому. Заявник, видавець щоденної газети, у 2013 році також постав у якості відповідача у цивільній справі щодо анонімізації цифрової версії вказаної статті. Стаття, що містила певну персональну інформацію про винну в ДТП особу, вперше була опублікована в 1994 році, а потім додана до Інтернет-архіву в 2008 році. Проте в заархівованій статті було вказано повне ім'я людини (у справі позначений як Г.), водія, який спричинив смертельні наслідки дорожньо-транспортної пригоди. Справа ускладнювалася ще й тим, що питання, порушене заявником у національних судах, полягало в тому, чи відповідав Г. умовам, що дозволяють йому скористатися правом на забуття, оскільки, на думку заявника, оскаржувана стаття не могла розцінюватися як нова публікація, вона була лише заархівованою версією старої. Уряд, зі свого боку, посилався на практику національних судів, згідно з якою завантаження архіву оскаржуваної статті являло собою «нове розкриття» судових записів про Г. Відповідно скарга заявника стосувалася дій національних органів влади щодо порушення його права на свободу вираження поглядів у світлі статті 10 Конвенції.

У цьому випадку ЄСПЛ застосував свою формулу, визначаючи, чи відповідали обмеження, накладені на права людини, вимогам, закріпленим у Європейській конвенції. Така формула передбачає, що Суд, вивчаючи всі матеріали справи, повинен дати відповіді на два основні питання: 1)

<sup>8</sup> *Österreichischer Rundfunk v. Austria*, 57597/00 (ECtHR, 2004).

чи було втручання законним та чи переслідувало воно законну мету; 2) чи було втручання необхідним у демократичному суспільстві.

Відповідаючи на запитання про правомірність втручання у права заявника (і чи переслідувало таке втручання легітимну мету), Суд виклав такі позиції:

- право тлумачити обсяг права на забуття покладається на національну владу та, зокрема, суди і трибунали, які відповідають за інтерпретацію національного законодавства; якщо прийняте тлумачення не є довільним чи явно необґрунтованим, завдання Суду обмежується визначенням лише і виключно того, чи є наслідки такого тлумачення сумісними з Конвенцією;
- щоб визначити обсяг права на забуття, національні суди можуть дослідити правові позиції, сформульовані Європейським Судом у справі *Google Spain v. Costeja González*; у такому випадку використання судовими органами відповідної європейської практики не може розглядатися як довільне чи явно необґрунтоване;
- законність втручання у права людини визначається тим, чи передбачено законом відповідну норму; таким чином, положення бельгійського цивільного законодавства зобов'язує кожного відшкодувати шкоду, заподіяну з його/її вини, зокрема через невиправдане порушення права; відповідно заявник повинен був передбачити, що він може бути засуджений на основі загального права відповідальності за порушення права на забуття шляхом цифрового відтворення старої статті;
- також законність втручання у права заявника зумовлена наявністю законної мети обмеження такого права; у цій справі законною метою виступила необхідність захисту репутації та прав інших, а саме право на повагу до приватного життя.

Вирішуючи питання про виправданість втручання у права заявника, Суд зазначив, що в таких випадках першочергове завдання національних судів – це збалансувати різні за своєю природою та змістом права. З одного боку, це свобода висловлювання заявника як видавця, зокрема його право повідомляти інформацію широкому загалу. А з іншого боку, це право Г. захищати свою конфіденційність. Суд визнав необхідним застосувати низку критеріїв при оцінці необхідності втручання у свободу вираження поглядів, гарантовану статтею 10 Конвенції. До таких критеріїв було віднесено: ступінь участі і роль особи в обговоренні, що становить загальний інтерес; характер і обсяг інформації, що була висвітлена; попередня поведінка відповідної особи, інформація про яку була надана для ознайомлення суспільству; спосіб отримання інформації та її правдивість/об'єктивність; наслідки, до яких призвело (може призвести) поширення певної інформації<sup>9</sup>.

З аналізу практики ЄСПЛ чітко прослідковується, що Суд поступово розвиває доктрину права на забуття. Останнє за своєю суттю є складним, оскільки передбачає переплетення двох традиційних прав – права на повагу до приватного життя та права на свободу вираження поглядів. А отже, у будь-якому випадку, при вирішенні питання щодо встановлення балансу між двома конкуруючими правами, Суд досліджує рівень законодавчого врегулювання випадків, при яких у державі такі права підлягають обмеженню, а також конкретну мету, яка переслідувалася національними органами влади при застосуванні подібних обмежень.

#### 4. Висновки

У загальних рисах право на забуття можна визначити як право, надане фізичним та юридичним особам, яке дозволяє їм впливати на рівень відкритості наявної в Інтернеті інформації щодо себе/своєї діяльності, зокрема, включаючи можливість впливу на рівень індексації такої інформації та видачі пошукових запитів у різних пошукових системах (за ключовими словами). Відповідно до нормативної конструкції цього права, особа наділяється можливістю вимагати від операторів (тобто тих, хто відповідальний за функціонування) системи пошуку інформації припинити демонстрацію посилань, які містять інформацію про неї, якщо буде доведено, що розповсюдження такої

<sup>9</sup> *Hurbain v. Belgium*, 57292/16 (ECtHR, 2021).

інформації не становило значного суспільного інтересу та/або відбулося з порушенням законодавства про персональні дані (як європейського, так і національного).

Як свідчать відповідні зарубіжні законодавчі та правозастосовчі практики, інформація, щодо якої вимагається видалення, повинна відповідати принаймні одній із наступних двох вимог: 1) бути неточною/неповною, тобто у своєму змісті відображати не всі деталі, а лише фрагментарно висвітлювати окремі аспекти; 2) бути нерелевантною (тобто така інформація втратила своє значення для заявника через деякі фактори та/або обставини). Хоча процедура формування та подання запиту про видалення персональних даних дозволяє заявнику звертатися безпосередньо до операторів системи пошуку інформації, у більшості випадків реалізація права на забуття все ще підлягає контролю з боку органів судової влади. Метою рішення суду у таких категоріях справ є отримання особою офіційного дозволу зробити інформацію, що міститься в Інтернеті, недоступною для широкої громадськості.

Право бути забутих (включаючи право на захист персональних даних) по суті походить від загально визнаного права на приватність, і остаточна мотивація його захисту полягає у тих самих основних цінностях. Характерною особливістю права на забуття є те, що сфера його реалізації дотепер не є повністю визначеною. Встановлюючи, чи було порушено таке право, необхідно зважити усі конфліктуючі між собою інтереси, гарантовані конституцією права, а саме право на приватне життя та право на свободу вираження думки. Тому, саме на органи судової влади покладене завдання віднайдення справедливого балансу у реалізації цих двох конкуруючих прав. У такому разі віднайдення такого справедливого балансу вимагає від суду ретельного вивчення особливих обставин (контекстів) кожного окремого випадку, коли особа може скористатися правом на видалення своїх персональних даних з Інтернету або з інших електронних архівів чи баз даних.

Сучасна європейська конституційна доктрина, хоча і не завжди безпосередньо пов'язана із захистом права на забуття, виробила єдину правову позицію щодо правової можливості особи здійснювати контроль за своїми персональними даними. Аналіз та узагальнення таких правових позицій дозволив авторам виділити такі критерії, які можуть стати відправною точкою у процесі зважування пріоритетності реалізації особами свого права на приватне життя та права на свободу слова.

1. У пошуках оптимального балансу між вищезазначеними правами до уваги слід брати реальні фактичні твердження, навіть якщо вони є несприятливими для відповідної особи. Ідеться про, зокрема, необхідність врахування того факту, що висвітлення інформації про певну особу може мати значний повсюдний ефект та призвести до стигматизації відповідної особи, інформація про яку стала наявна у відкритому доступі. У такому разі навіть достовірна інформація може стати початком для соціальної ізоляції людини та її вигнання із суспільства.

2. Коли справа стосується висвітлення інформації, наприклад, про злочинну діяльність, важливо усвідомлювати, що таке висвітлення прямо покладається на ЗМІ, оскільки центральним завданням журналістської діяльності є відтворення та передача лише тих відомостей, що становлять значний суспільний інтерес. При цьому, поширення такої інформації повинне відбуватися зважаючи на обґрунтованість її релевантності. Тобто рівень поширення інформації напряму залежатиме від ступеня зацікавленості громадськості, винятковості змісту такої інформації для функціонування усього суспільства або значної його частини.

У контексті кримінально караних діянь інтерес громадськості до детальнішої інформації про таке діяння та про особу злочинця може бути виправданий багатьма об'єктивними факторами, включаючи, наприклад, посягання на національну безпеку та систему охорони здоров'я, обмеження законних інтересів окремих осіб, можливість рецидиву та бажання запобігти цьому. У разі вчинення тяжких та особливо тяжких насильницьких злочинів, громадський інтерес до детальнішої інформації (про злочин та його перебіг, про особу злочинця, його/її мотиви, результати відповідних слідчих дій) повинні бути визнані як такі, що є виправданими.

3. Порівнюючи суспільний інтерес до інформації про кримінально каране діяння із неминуче пов'язаним обмеженням особистих прав особи, яка вчинила таке діяння, пріоритет повинен

бути наданий саме поширенню інформації про вчинення протиправного діяння. Оскільки будь-хто, хто порушує правовий порядок та завдає шкоди суспільству, повинен не лише зазнавати кримінального покарання, але і бути готовим до того, що розповсюдження інформації про нього/неї задовольнить суспільний інтерес законним шляхом. Легітимне прагнення суспільства отримати доступ до пошукових систем, в яких міститься подібна інформація, повинне захищатися не тільки на національному, але й на конвенційному рівні. Отже, вжиття будь-яких заходів, що мають на меті обмеження доступу до такої інформації, має обов'язково супроводжуватися зазначенням особливо вагомих (конституційно аргументованих) причин. Таким чином, вирішальним фактором у досягненні балансу між захистом права на забуття та свободою вираження думок є завдання органу судового контролю визначити, чи вносять будь-які інформаційні матеріали (статті, фотографії чи інші особисті дані людини, опубліковані в Інтернеті) в обговорення щось, що має вирішальне та важливе значення для суспільної дискусії.

4. І навпаки, слід пам'ятати, що з часом інтерес правопорушника (який відбув покарання, призначене судом) уникнути повторної оцінки його неправомірних дій є для нього дуже важливим. Визнання важливості дотримання особистих прав забезпечує захист особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, від необмеженого та непередбачуваного впливу ЗМІ на її приватне життя. У разі, коли таке кримінальне діяння, що викликає суспільний інтерес, отримало необхідну правову оцінку у формі обвинувачення та засудження, і громадськість була належним чином проінформована про це, повторні посягання на особисті права правопорушника у зв'язку з його/її інтересами щодо реінтеграції у суспільство, не можуть бути виправданими.

Тому національні юрисдикції повинні визнати на законодавчому рівні, що право бути забутим існує насамперед там, де право на приватність обмежує право на свободу вираження поглядів. Іншими словами, особа повинна наділятися правом не дозволяти ЗМІ розголошувати будь-які факти про своє приватне життя, але лише в тому випадку, якщо розкриття таких фактів не переважає суспільний інтерес.

З урахуванням вищезазначеного, переконані, що наведені вище критерії на перспективу можуть бути враховані як національним законодавцем, так і вітчизняним органом конституційного контролю. У першому випадку, такі критерії повинні лягти в основу розробки закону про внесення змін до законодавства про захист персональних даних. У другому випадку, подібні критерії можуть слугувати основою для формування правової позиції у частині пошуку справедливого балансу між правом на повагу до приватного життя (правом на конфіденційність) та правом на свободу слова (яке також тісно взаємопов'язане із правом на поширення та отримання інформації). Запропонована методологічна основа трансформації конституційно-правової матерії здатна слугувати необхідною умовою для розгляду питання про те, чи було порушено право людини на забуття.

## Список використаних джерел

### Бібліографія:

1. Brock G. The right to be forgotten: Privacy and the media in the digital age. I.B. Tauris, 2016. 160 p.
2. Cofone I. N. The right to be forgotten a Canadian and comparative perspective. Routledge, Taylor & Francis Group, 2020. 130 p.
3. D'Antonio V., Pollicino O. The Right to Be Forgotten in Italy. Franz Werro: The right to be Forgotten: A comparative study of the Emergent right's evolution and application in Europe, the Americas and Asia, vol 40. Springer, Cham, 2020. P. 163-175. DOI: [https://doi.org/10.1007/978-3-030-33512-0\\_8](https://doi.org/10.1007/978-3-030-33512-0_8)
4. Sartor G. The Right to be Forgotten: Dynamics of Privacy and Publicity. Luciano Floridi: Protection of Information and the Right to Privacy – A New Equilibrium?. Law, Governance and Technology Series, vol 17. Springer, Cham, 2014. P. 1-15 DOI: [https://doi.org/10.1007/978-3-319-05720-0\\_1](https://doi.org/10.1007/978-3-319-05720-0_1)
5. Werro F. The Right to Be Forgotten: The General Report – Congress of the International Society of Comparative Law, Fukuoka, July 2018. Franz Werro: The right to be Forgotten: A comparative study of the Emergent right's evolution and application in Europe, the Americas and Asia, vol 40. Springer, Cham, 2020. P. 1-35. DOI: [https://doi.org/10.1007/978-3-030-33512-0\\_1](https://doi.org/10.1007/978-3-030-33512-0_1)

6. Zafir G. Tracing the Right to Be Forgotten in the Short History of Data Protection Law: «The New Clothes» of an Old Right. S. Gutwirth, R. Leenes, P. de Hert: Reforming European Data Protection Law. Law, Governance and Technology Series, vol 20. Springer, Dordrecht, 2015. P. 227-249. DOI: [https://doi.org/10.1007/978-94-017-9385-8\\_9](https://doi.org/10.1007/978-94-017-9385-8_9).

#### Перелік юридичних документів:

7. Case VI ZR 227/08 (on retention of old articles in the online archive), Der Bundesgerichtshof (German Federal Court of Justice December 15, 2009). URL: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&Datum=2009-12-15&nr=50648&pos=6&anz=16>
8. Hurbain v. Belgium, 57292/16 (ECtHR, 2021).
9. Österreichischer Rundfunk v. Austria, 57597/00 (ECtHR, 2004).
10. Von Hannover v. Germany, 59320/00 (ECtHR, 2004).

### References

#### Bibliography:

1. Brock G. The right to be forgotten: Privacy and the media in the digital age. I.B. Tauris, 2016. 160 p.
2. Cofone I. N. The right to be forgotten a Canadian and comparative perspective. Routledge, Taylor & Francis Group, 2020. 130 p.
3. D'Antonio V., Pollicino O. The Right to Be Forgotten in Italy. Franz Werro: The right to be Forgotten: A comparative study of the Emergent right's evolution and application in Europe, the Americas and Asia, vol 40. Springer, Cham, 2020. P. 163-175. DOI: [https://doi.org/10.1007/978-3-030-33512-0\\_8](https://doi.org/10.1007/978-3-030-33512-0_8)
4. Sartor G. The Right to be Forgotten: Dynamics of Privacy and Publicity. Luciano Floridi: Protection of Information and the Right to Privacy – A New Equilibrium?. Law, Governance and Technology Series, vol 17. Springer, Cham, 2014. P. 1-15 DOI: [https://doi.org/10.1007/978-3-319-05720-0\\_1](https://doi.org/10.1007/978-3-319-05720-0_1)
5. Werro F. The Right to Be Forgotten: The General Report – Congress of the International Society of Comparative Law, Fukuoka, July 2018. Franz Werro: The right to be Forgotten: A comparative study of the Emergent right's evolution and application in Europe, the Americas and Asia, vol 40. Springer, Cham, 2020. P. 1-35. DOI: [https://doi.org/10.1007/978-3-030-33512-0\\_1](https://doi.org/10.1007/978-3-030-33512-0_1)
6. Zafir G. Tracing the Right to Be Forgotten in the Short History of Data Protection Law: «The New Clothes» of an Old Right. S. Gutwirth, R. Leenes, P. de Hert: Reforming European Data Protection Law. Law, Governance and Technology Series, vol 20. Springer, Dordrecht, 2015. P. 227-249. DOI: [https://doi.org/10.1007/978-94-017-9385-8\\_9](https://doi.org/10.1007/978-94-017-9385-8_9)

#### List of legal documents:

7. Case VI ZR 227/08 (on retention of old articles in the online archive), Der Bundesgerichtshof (German Federal Court of Justice December 15, 2009). URL: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&Datum=2009-12-15&nr=50648&pos=6&anz=16>
8. Hurbain v. Belgium, 57292/16 (ECtHR, 2021).
9. Österreichischer Rundfunk v. Austria, 57597/00 (ECtHR, 2004).
10. Von Hannover v. Germany, 59320/00 (ECtHR, 2004).